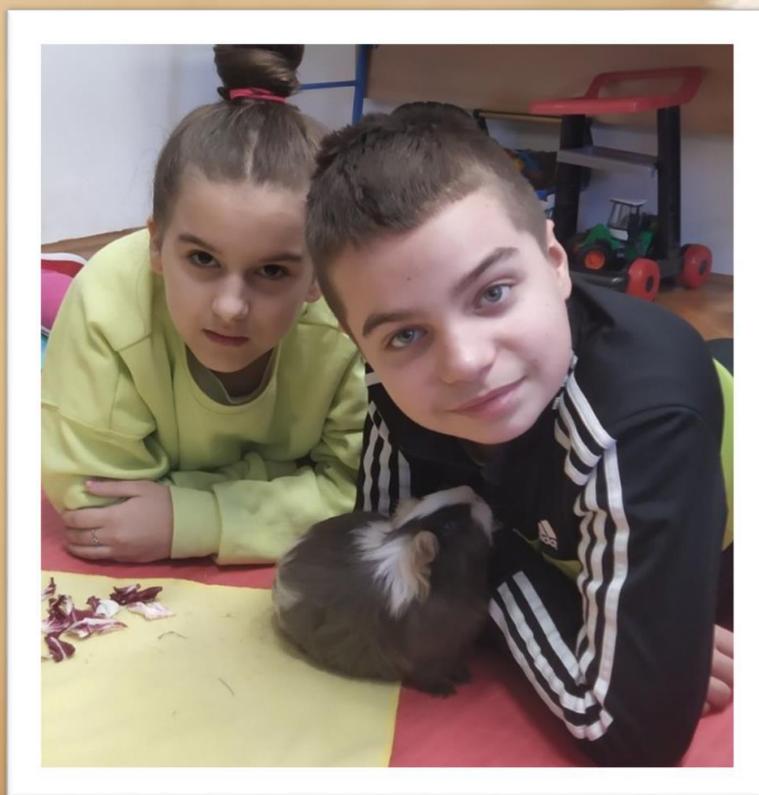

ПРИРУЧНИК

Приручник је припремљен у оквиру Еразмус+ С-Тим пројекта:

Социјална инклузија уз помоћ животиња

Објављено 2024.

Ова публикација је настала уз финансијску подршку Европске комисије.

Изражава искључиву тачку гледишта својих аутора и Комисија се не може сматрати одговорном за коришћење информација садржаних у њему

САДРЖАЈ

1. Опис пројекта
2. Увод у интеракције уз помоћ животиња
3. Предности интеракција уз помоћ животиња
4. Предуслови за спровођење интеракција уз помоћ животиња
5. Планирање часова уз помоћ животиња у школи
6. Пример добре праксе - ОШ „Душан Дугалић“, Београд, Србија
7. Пример добре праксе – ОШ“ Јосип Матош“
Вуковар, Хрватска
8. Пример добре праксе – VIZ III. Основна школа Рогашка
слатина, Словенија
9. Наставне припреме – интеракције са животињама у школи
10. Литература

1. ОПИС ПРОЈЕКТА

Пројекат „С-Тим: Социјална инклузија уз помоћ животиња“ намењен је ученицима са различитим сметњама у развоју, њиховим наставницима и стручним сарадницима и родитељима. Циљеви пројекта су:

1. Подстицање стручног усавршавања наставника и њихових компетенција за рад са ученицима са сметњама у развоју кроз примену савремених и научно заснованих метода и техника.
2. Развој социјалних, психолошких, говорно - језичких и академских компетенција и подстицање социо - емоционалног развоја ученика са већим тешкоћама у развоју кроз примену активности уз помоћ животиња.
3. Подстицање социјалне инклузије ученика са већим тешкоћама у развоју уз помоћ животиња.
4. Развијање толеранције и прихватање различитости и усвајање европских вредности кроз заједничке активности ученика из различитих европских земаља.

Носилац пројекта је ОШ „Душан Дугалић“, Београд, Република Србија, а партнери ОШ „Јосип Матош“, Вуковар, Хрватска и ОШ VIZ III, Рогашка слатина, Словенија.

Активности уз помоћ животиња један су од начина унапређења стручног усавршавања наставника и стручних сарадника у школама за ученике са сметњама у развоју, са циљем осавремењавања образовног процеса и школског програма, односно подстицања развоја физичког, психичког, социјалне, емоционалне, комуникационе и академске компетенције ученика. Додатна вредност примене активности уз помоћ животиња у школи је њена научна основа, могућност примене у свим областима рада (у свим школским и ваннаставним активностима) и интересовање за ученике, чиме се повећава њихова мотивација за рад и учење. Током активности које укључују животиње, ученици не осећају да уче, већ ове активности доживљавају као игру и забаву. С друге стране, родитељи ученика са сметњама у развоју истичу значај свеукупног развоја своје деце, и очекују да школа ради на усвајању и развоју свих основних компетенција код њихове деце, неопходних за свакодневни живот и рад. И обрнуто, сваки позитиван развојни развој њихове деце позитивно утиче на саме родитеље, односно на њихово задовољство постигнутим напретком у развоју. Такође, наставници и стручни сарадници су усмерени на развијање додатних компетенција за рад са ученицима са сметњама у развоју, те да процес учења и наставе ученицима буде занимљивији и кориснији. Реализацијом активности уз помоћ животиња, ученици се подстичу на развијање основних вештина (друштвених, говорно - језичких, комуникацијских, емоционалних, академских и др.) неопходних за свакодневни живот и рад у школи и локалној заједници. Тиме се додатно подстиче њихово укључивање у локалну заједницу, чиме ће бити видљивији и препознатији као једнако вредни чланови друштва.

2. УВОД У ИНТЕРАКЦИЈЕ УЗ ПОМОЋ ЖИВОТИЊА

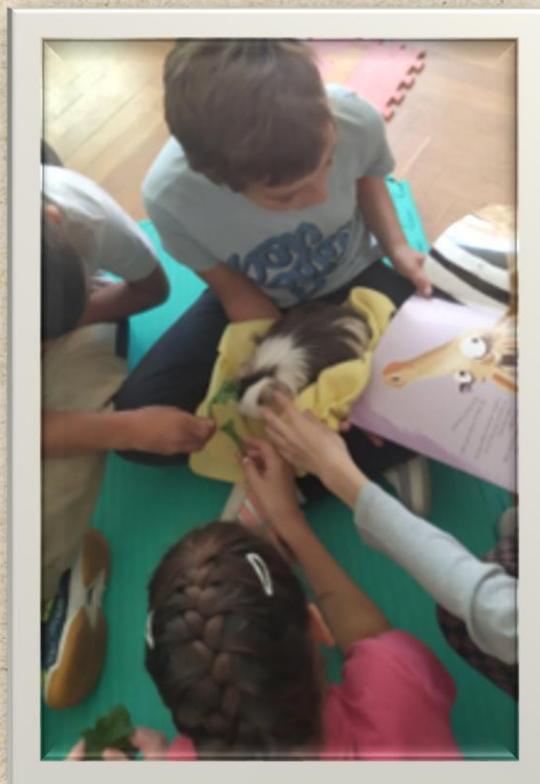
Људи и животиње су одувек били у интеракцији, иако су се њихови односи мењали током историје. Животиње су данас „терапеути“, помагачи, чланови породице, пријатељи... Укључивање животиња у образовне програме односи се на научно утемељене облике активности који могу допринети остваривању различитих користи кроз интеракцију ученика и животиња, са присуство наставника и/или фасилитатора. Животиње се користе као наставно средство и подршка образовању. Укључивање животиња може бити усмерено на једног ученика, групу ученика или цело одељење кроз једну или више сесија. При томе је важно дефинисати кључне циљеве, области деловања и задатке којима ће се циљеви остварити. Такође је важно прикупити објективне и мерљиве податке током сесија како би се проценили исходи сесија и програма у целини. Пре укључивања животиња у образовне програме, важно је проценити и припремити животиње које ће бити укључене, као и ученике, јер је добра припрема важна да би се спречиле могуће потешкоће током реализације сесија.

Интеракције уз помоћ животиња (према Бусх, А. и Зароса, М., 2017, Водич за укључивање животиња у образовање и обуку, Елиста Едуцатион, Иреланд) деле се на:

- Терапије уз помоћ животиња
- Интервенције уз помоћ животиња
- Образовање (или учење) уз помоћ животиња
- Активности уз помоћ животиња

Терапију уз помоћ животиња мора да спроводи лиценцирани терапеут, интервенције могу да обухватају неке облике терапије и имају за циљ превенцију нежељених облика понашање односно модификације понашања, мисли и осећања. У овом приручнику акценат стављамо на едукацију и активности уз помоћ животиња које можемо да спроводимо као васпитачи.

Образовање (или учење) уз помоћ животиња има за циљ постизање академског знања, социјалних вештина и когнитивног функционисања. Према ИАХАИО (2013) „Едукација уз помоћ животиња је циљно оријентисана, планирана и структурирана интервенција коју спроводи и/или надгледа едукативни стручњак... Фацитатор уз помоћ животиња на креативан начин осмишљава и креира часове у којима ученици брже и лакше уче наставу јер имају већу мотивацију, а активност схватају као игру и забаву.“

Активности уз помоћ животиња имају мотивациону, едукативну и рекреативну сврху, а циљ је управо сама активност.

3. ПРЕДНОСТИ ИНТЕРАКЦИЈЕ УЗ ПОМОЋ ЖИВОТИЊА

Без обзира коју врсту интеракције одаберемо, свака ће постићи неколико предности, с тим да је нагласак на једној користи.

Према Бусху и Зароси, Интеракције уз помоћ животиња, 2017, предности спадају у шест категорија:

Физичке користи се односе на рад на телу. Иако не морају да буду рехабилитациони, често јесу, нпр. физиотерапија

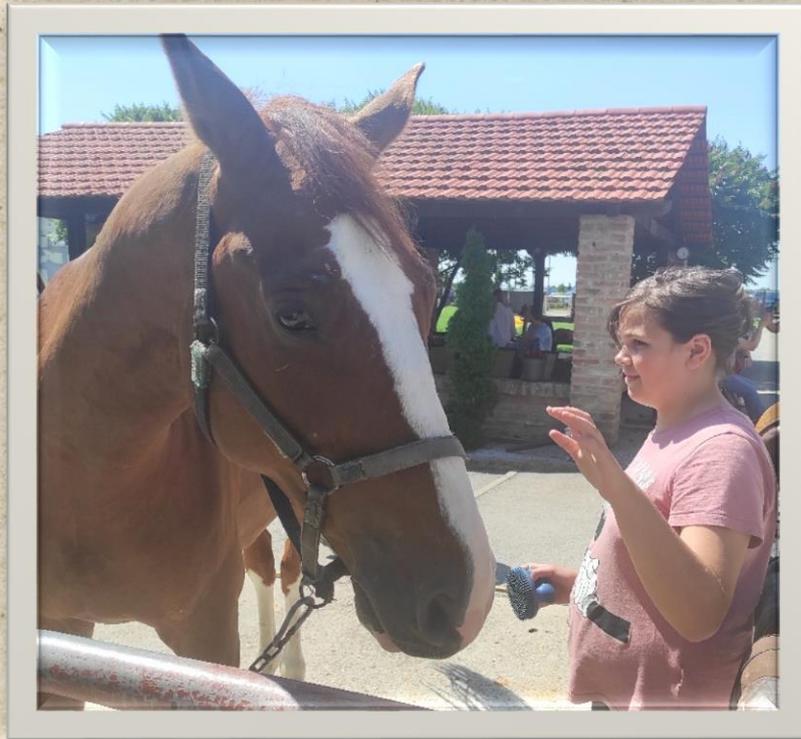
Психолошке предности доприносе побољшању слике о себи. Остварују се у оквиру психотерапије или саветовања уз помоћ животиња.

Друштвене користи су умерене интеракције са другима, усмерене на говор, успостављање и одржавање контакта очима, праћење упутстава и развијање рецептивног говора.

Емоционалне користи се односе на осећања, утичу на расположење, понашање, перцепцију и физичко здравље особе.

- Предности у понашању се односе на модификацију понашања. У интеракцији са животињама, људи често морају да модификују своје понашање како би комуницирали са животињама на ефикасан начин.

- Когнитивне користи су усмерене на развој когнитивних функција које се могу побољшати кроз интеракцију са животињама. Учите брже и лакше на креативнији и забавнији начин.

4. ПРЕДСЛОВИ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ УЗ ПОМОЋ ЖИВОТИЊА

Праћењем основних правила интеракција уз помоћ животиња биће безбедна и подстицајна за ученике, етичка за животиње, а наставницима ће омогућити објективну евалуацију као предуслов за даље активности.

ИЗБОР ЖИВОТИЊА ЗА ВОЂЕЊЕ ИНТЕРАКЦИЈА

Избор животиње зависи искључиво од њене генетске предиспозиције и окружења, односно искуства и научених образаца понашања. Животиња мора бити стабилна и друштвена. Стабилност се манифестује кроз њихове реакције, односно осетљивост на стимулусе, а друштвеност кроз њихову мотивацију и жељу за интеракцијом са људима.

ПРОЦЕНА ЖИВОТИЊЕ

Веома важан корак је процена животиње која се мора извршити пре него што се укључи у интеракцију са људима. Ветеринар детаљним прегледом процењује здравље животиње, а водитељ свакодневно процењује опште стање животиње путем контролне листе, како би се уверио да животиња није болесна, да не показује знакове стреса или било каквог одступање од свог уобичајеног стања.

Поред процене животиње, важна је и процена околине и задатка. Животињу прво морамо упознати са окружењем у коме ће се интеракције одвијати, а важно је проценити животињу у односу на задатке које ћемо обављати, а све у циљу смањења стреса и што успешнијег обављања активности.

ОСИГУРАЊЕ „ПЕТ СЛОБОДА“.

Обезбеђивање „Пет слобода“ је основа за етички третман животиња, а осим добробити саме животиње, обезбеђује и безбедност свих особа укључених у интеракције.

Према УФАВ-у (Универзитетска федерација за добробит животиња, 1994.) „Пет слобода“ су:

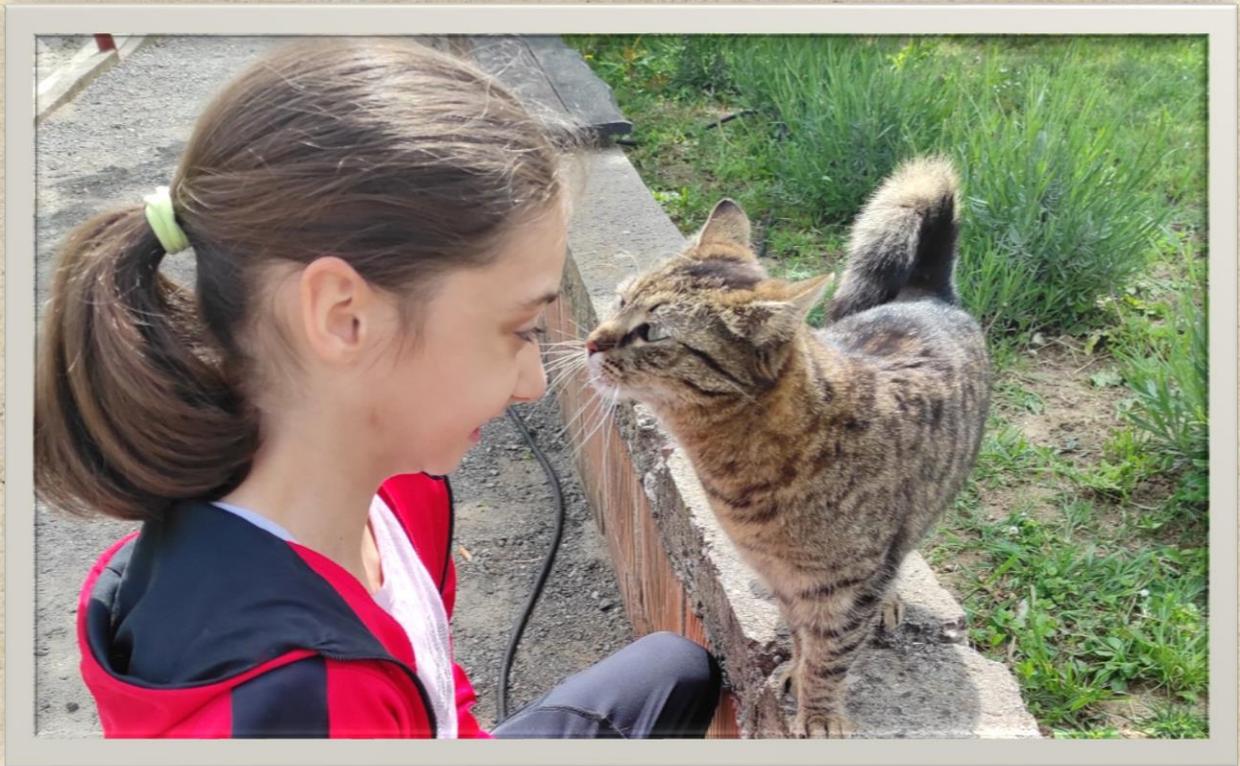
- ослобођење од глади и жеђи
- ослобођење од бола, повреда и болести
- ослобођење од страха и стреса
- ослобођење од nelaгодности
- слобода изражавања нормалног (природног) понашања

ИЗРАДА КОДЕКСА О ПОСТУПАЊУ СА ЖИВОТИЊАМА У ШКОЛИ

Креирање кода је важно јер увек постоји одређени ризик када је животиња укључена у интеракцију са ученицима. Обухвата све елементе од припремних корака и процедура као што су дозвола школске управе, сагласност родитеља о учешћу деце у активностима, сврха и кључни циљеви програма, до услова за спровођење интеракција. Такође укључује поступке припреме ученика, као што су давање инструкција, прање руку, описивање одговарајуће одеће и општа прикладност за интеракцију са животињом током дана.

5. ПЛАНИРАЊЕ ЧАСОВА УЗ ПОМОЋ ЖИВОТИЊА У ШКОЛИ

Пре извођења часа уз помоћ животиња, наставник/водител, поред испуњавања наведених предуслова, припрема час. Важно је да одредимо циљеве које желимо да постигнемо, а у једној лекцији не би требало да имате више од три циља. Затим се одређују задаци и време потребно за њихово извршавање, као и потребна опрема. Веома важан део припреме је мерење исхода, који мора бити објективан. За исходе који су психолошки, емоционални или бихевиорални, објективно мерење ће бити теже, али је неопходно пронаћи најбољи одговарајући начин мерења (нпр. меримо колико пута се одређено понашање догодило). Мерљиви исходи омогућавају водитељу да пружи повратну информацију о постигнутим исходима, који су основа за даље наставне часове. Активности у наставним часовима треба планирати тако да се на одговарајући начин понављају или подижу на виши ниво. На овај начин биће лакше упоређивати мерљиве исходе, односно мерити напредак ученика у одређеној активности. Животиње се могу користити као средство у било ком наставном предмету. Најчешће користи које постижемо на часу су когнитивне, бихевиоралне и друштвене. Наставу можемо планирати појединачно или групно кроз једну или више лекција.

6. ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ – ОСНОВНА ШКОЛА „ДУШАН ДУГАЛИЋ“, БЕОГРАД, Р. СРБИЈА

У старом делу Београда, на територији општине Врачар, 1961. године основана је Основна школа Н.Х. „Душан Дугалић“ као прва школа у Србији која се бави образовањем и васпитањем ученика са сметњама у развоју. Учење у школи заснива се на могућностима и потребама ученика, а остварује се кроз индивидуални образовни план. То је сталан процес стицања знања и вештина који се најчешће везује за стицање основних животних компетенција и сналажење у широј друштвеној заједници. При томе се примењују комплексне методе, тематско планирање, преваспитне методе, радионице, примена асистивних технологија, индивидуални рад и рад у пару. Вредновање постигнућа сваког ученика, њихова мотивација за рад и потребе родитеља основне су смернице за даљи рад са ученицима.

Наша школа представља пријатно окружење у коме се ученици осећају добро. Настава је хетерогена, што укључује ученике са различитим психо - моторичким тешкоћама, као и потенцијалима. Настава се одвија кроз разредну и разредно – предметну наставу. Поред редовне наставе, ученици су укључени у ваннаставне активности: ликовну, спортску, музичку, учење кроз покрет, домаћинство, еколошку секцију и креативне радионице. Школа има и радионицу за прављење свећа, чије активности помажу у стручном усавршавању ученика. Ученици заједно са својим наставницима свакодневно брину о животињама, рибама, псима и мачкама, а често посећујемо и домаћинства у којима живи велики број животиња, азиле за псе и идемо у зоолошки врт.

Као посебне активности везане за пројекат, школа одржава тематске радионице „Весели петак“ кроз које се ученици упознају са животињама. У радионицама израђујемо животиње од различитих материјала, правимо маске и моделе од шареног лишћа, кестена, жира,

семенки, шишарки, ораха, чачкалица, папирних ролни, тканина... На овај начин ученици уче и упознају животиње, увежбавају вербалну и невербалну комуникацију, визуелно - моторичку координацију, фину моторику, развијају емпатију, уче о потребама других... Ученици праве кућице за птице, постављају их на дрвеће око школе, купују храну за псе и донирају је у локално склониште. Они свакодневно брину о мачки Боки, чисте јој кућу, дају јој воду и храну. Када дођу у школу, прво оду у посету мачки, да виде да ли јој нешто треба, а онда иду у учионице.

Школа има и акваријум који ђаци редовно одржавају, хране рибице и уче на забаван начин и смишљају све што могу да ураде како би садржај у акваријуму био лепши и занимљивији за рибице.

Позитивни ефекти пројекта огледају се и у ситуацији првог одвајања ученика од родитеља током реализације активности учења, наставе и обуке. Ученици су имали прилику да усвоје активности самопомоћи у новој и непознатој средини, да се упознају са процедурама које је потребно урадити да би путовали у иностранство. А све активности су се одвијале у безбедном окружењу пријатеља и наставника. Њихови дани били су испуњени упознавањем обичаја, културе и знаменитости суседних земаља, а стекли су и нове пријатеље. Током реализације пројекта ученици су развијали и своје социо-емоционалне компетенције, напредовали у областима бриге о себи и другима, комуникације, интеракције са вршњацима и одраслима и емпатије. Додатна вредност пројектних активности огледа се у томе што су неки ученици успели да превазиђу страх од животиња, те су почели да активно учествују у непосредним активностима са животињама.

7. ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ - ШКОЛА „ЈОСИП МАТОШ“ ВУКОВАР, ХРВАТСКА

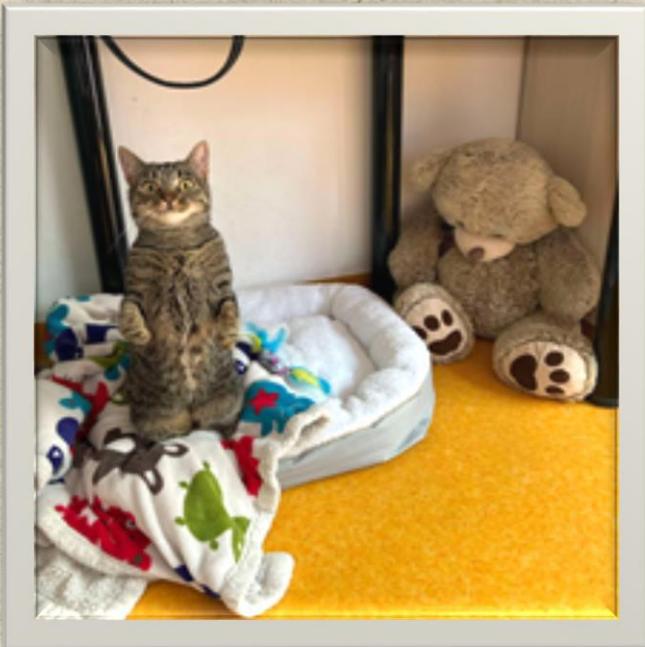
Основна школа Јосипа Матош је једина самостална школа за ученике са тежим сметњама у развоју, основана 1970. године. Школа спроводи програм специјалног образовања и поред академских знања, усмерена је на развијање социјалних компетенција и функционалних вештина код ученика (брига о себи и другима, одрживи развој, усвајање једноставних радних операција). Настоји да модерне образовне методе, технике и трендове угради у свакодневни васпитно-образовни рад (школски програм) и учествује у свим јавним манифестацијама на нивоу града и жупаније.

Школа последњих 7 година примењује принципе и технике интеракције уз помоћ животиња као начин унапређења квалитета учења и наставе уз помоћ школског кућног љубимца заморчића Грика. Кроз два пројекта запослени у школи су обучени за примену интеракција уз помоћ животиња у школи. Добили смо и Европску награду за иновативну наставу 2021. године управо за пројекат који се односио на укључивање животиња у образовни процес. Животиње се у школи „користе“ као средство и начин бољег, бржег и успешнијег остваривања образовно-васпитних исхода (у редовној настави за постизање образовно-васпитних исхода, а кроз ваннаставне активности и час одељенског старешине за постизање образовно-васпитних исхода). Самостално водећи рачуна о животињи која се током недеље налази у школи, ученици на једноставан и практичан начин, методом „учење кроз рад“, стичу свакодневне функционалне вештине које су им такође потребне у животу: брига о хигијени, припрема и једење obroка, разумевање потреба и услова других људи и уопште брига за друге. Такође, животиња помаже у стицању академског знања, па је лакше бројати, читати и писати када у овом процесу учествује и заморац Грицко.

Као посебну активност, школа реализује програм „Читајмо са Грицком“, који је усмерен на стицање и развијање читалачких вештина код ученика уз подршку школског љубимца. Истраживање спроведено на ученицима показало је да тек након 10 сесија читања које

укључују животињу, долази до статистички значајног побољшања нивоа вештине читања, смањује се број грешака у читању и повећава време потребно за читање краћег текста, просечан број читања. речи прочитане за 2 минута се повећава, а повећава укупан број поена на тесту за оцену читалачких вештина. Такође, читање са животињом значајно повећава ниво среће и опуштености током читања, односно смањује ниво страха и анксиозности.

Како су активности које спроводимо са Грицком постигле одличне резултате, школа је богатија и за рибу Милу од школске 2022/2023. године, која помаже у реализацији наставног процеса у образовном групе. Милина улога је пре свега у помоћи ученицима са већим тешкоћама у развоју током процеса адаптације на школске услове и у стицању функционалних вештина код ученика.

Поред замораца и риба, школу често посећују и друге животиње, терапијски пси и мачке, на основу сарадње са институцијама и удружењима која се брину о животињама или користе терапијске животиње у свом раду. Све активности које спроводимо са животињама су планиране и припремљене у складу са тим принципима спровођења терапије уз помоћ животиња, са циљем да се обезбеди добробит како ученика тако и животиња.

8. ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ – ОСНОВНА ШКОЛА VIZ III, РОГАШКА СЛАТИНА, СЛОВЕНИЈА

У VIZ III, Основна школа у Рогашкој Слатини школује децу и младе са сметњама у развоју. У школи се реализују три програма: прилагођени програм нижег образовног стандарда (од 1. до 9. разреда), едукативно-рехабилитациони програм (од 1. до 5. разреда) и мобилни сервис (специјални и рехабилитациони педагози, инклузивни педагози и психолог који пружају додатну стручну помоћ деци у осам централних и подручних основних школа).

Деци и младима који похађају школу нудимо и ваннаставне активности: музикотерапија, логопедска дијагностика, физиотерапија, психолошка дијагностика, Бал-А-Вис-Кс, терапија звуком, тактилна соба (учионица на отвореном), соба за опуштање, тестирање и дијагностика (SNAP-3).

У школи имамо и посебан терапеутски тим из удружења „Тачке помоћи“ (или Шапе помоћи), пса Ларса и његову менаџерку Татјану Стргар Кодрич, која нам је и учитељица. Са њима ради учитељица Ања Пристовник, која је као стручни радник учествовала у едукацији коју је организовало удружење Помагачке шапе. Једном недељно, Ларс се придружује разреду и проводи сат времена са ученицима појединачних одељења. На овом часу, уз теоријске основе неге и неге паса, полазници раде на својим страховима, развијају емпатију, опуштају се, повећавају мотивацију за учење, сарађују, међусобно се повезују и вежбају читалачке вештине. Много позитивних ствари ефекти и напредак се

виде у настави коју пас доноси деци и омладини.

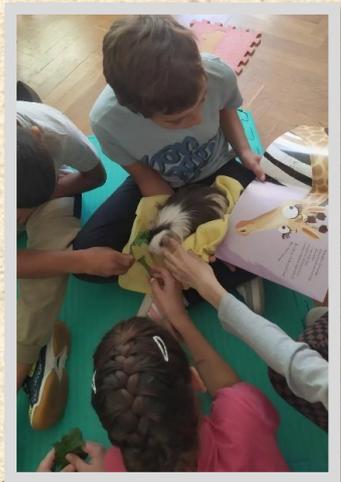
Поред терапијског пса, школу посећују и чланови удружења и установа које у свом раду користе животиње. Све активности које спроводимо су добро испланиране и одвијају се уз дозволу родитеља.

На основу познатих позитивних ефеката укључивања животиња у наставу, у школској 2023/2024. придружили смо се и пројекту Мрежа школских паса.

9. НАСТАВНА ПРИПРЕMA - ИНТЕРАКЦИЈЕ СА ЖИВОТИЊАМА У ШКОЛИ

група:	ученици 6., 7. и 8. разреда (14 ученика)		
реализатор:	Божица Чајић, Маја Папст Милановић, Дејана Варница		
сеанса	1.		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. тимски рад, подстицање сарадње, чекање на ред – друштвена корист 2. Вежбе за моторику руку – физичка корист 3. Чулно искуство (тактилно и мирисно) 		
време	активности, животиње	кључни циљ	мерење-исхода /коментари/опрема
10 мин.	Поздрављамо Грицка. Показујемо ППТ о заморцима (како правилно прићи заморчићу, поменути неке карактеристике заморчића (плашљиви, не воле буку...). Сетимо се како правилно држати заморчића. Ученици чисте кавез.	1	компјутер, пројектор, ППТ, прибор за чишћење кавеза - мерење резултата - број тачних одговора на постављена питања
10 мин.	<p>Сваком ученику редом стављамо повез преко очију, он вади воће или поврће из торбе, и покушава да погоди име додиром и мирисом.</p> <p>На сто стављамо поврће и воће, а учесници добијају задатак да од понуђеног воћа и поврћа исеку необичне облике (слова, бројеви, геометријски облици...)</p> <p>Показујемо једни другима резано воће и поврће.</p>	1,3	<p>покривач за очи различито поврће и воће ножеви, маказе и даске</p> <p>- мерење резултата - исецање слова и облика</p>
5 мин.	Постављање оgrade за заморца на поду (ученици раде заједно на постављању оgrade)	1,2	метална ограда - мерење резултата – постављена ограда, праћење сарадње ученика при монтажи оgrade
5 мин.	Заморца стављамо у тор и хранимо га резаним поврћем (ко жели да га храни поврћем из руке)	1,2	Метална ограда, исечено поврће - мерење резултата - праћење сарадње ученика (чекање на ред)
5 мин.	Читамо кратку причу заморчићу (ко хоће може да држи Грика у крилу док чита)		књига бајки, ћебе - мерење резултата - број ученика који читају

група:	ученици 6., 7. и 8. разреда (14 ученика)		
реализатор:	Божица Чајић, Маја Папст Милановић, Дејана Варница		
сеанса	1.		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тимски рад, сарадња – друштвене користи 2. Унапређење fine моторике – физичке користи 4. Стицање основних знања о прилагођавању живих бића на живот у води – когнитивна корист. 		
време	активности, животиња(е)	кључни циљ	мерење исхода /коментари/опрема
5 мин.	У учионици је акваријум са златним рибицама. Посматрамо рибу, описујемо шта се налази у акваријуму	4	Акваријум са златном рибицом Мило
5 мин.	<p>ППТ презентација о прилагођавању живих бића (риба) на живот у води</p> <p>Ученици се упознају са начином на који су се одређене животиње прилагодили животу у води (нпр. риба, патка, јеж, жаба, кит).</p> <p>Ученицима постављамо питања -</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Да ли се услови живота у води разликују од услова живота на копну? 2. Које су адаптације важне за живот животиња у води? 3. Како животиње дишу на копну? 4. Како животиње дишу у води? 5. Како се животиње крећу даље земљиште? <p>Како се животиње крећу у води?</p>	1,4	Компјутер, пројектор, ППТ презентација, слике животиња које су развиле адаптације на воду
20 мин.	<p>Да би ученици на конкретном примеру научили какве адаптације развијају животиње да би преживеле у води, за пример смо користили нашу школског љубимца рибу Милу.</p> <p>Заједно са ученицима посматрамо и закључујемо како изгледа рибица Мила. Каквог је облика њено тело?</p> <p>Закључујемо да тело има издужен облик. Шта је потребно рибици Мили да се креће кроз воду? За кретање кроз воду потребни су му мишићи и пераја.</p> <p>Осим за кретање, за шта још Мила користи пераје?</p> <p>Мила користи пераје да промени правац и да одржи равнотежу у води.</p>	1,2,3,4	Акваријум са златним рибицама, већа стаклена посуда, вода, балони, новчићи

	<p>Шта мислите како рибе дишу? Рибе немају плућа, дишу шкргама. Ученицима кажемо да већина риба има пливаћу бешику у телу и питамо их шта мисле шта је пливачка бешика за нашу рибу Милу. Радимо експеримент тако да два балона представљају пливајући мехур. Ставите по један новчић у сваки балон. Надувајте један балон и завежите га, а само завежите други. Ставите оба балона у посуду са водом и посматрајте шта се дешава, односно забележите да ли је балон потонуо или не. Закључили смо да пливачка бешика омогућава рибама да пливају на различитим дубинама. Када се бешика напуни гасом, риба се диже, а када се испразни, риба се спушта у дубину.</p>		
5 мин.	<p>Ученици су посматрали кретање рибице Миле и заједно смо понављали када је Мила на површини воде, њена пливачка бешика је пуна, ако јој је пливачка бешика празна Мила је на дну кваријума. По акваријуму се креће уз помоћ пераја.</p>	1,2	Рибица Мила, акваријум
5 мин.	<p>На крају, хранимо рибу</p>	1,3	Риба Мила, храна за рибе

група:	8. и 9. разред		
реализатор:	Татјана Стргар Кодрич и Ања Пристовник		
сеанса	1. (22.11.2023.)		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тимски рад, подстицање сарадње, чекање на ред – друштвена корист 2. Повећање мотивације за читање, побољшање памћења – когнитивна корист 3. Побољшање координације – физичка корист 		
време	активности, животиња(е)	кључни циљ	мерење исхода /коментари/опрема
5 мин.	Ученици седе на столицама у полукругу. Поздравимо ученике са Ларсом, поновимо, поновимо како правилно прићи псу, Ларс прави круг да упозна простор и присутне. Ученици га могу мазити.	1	Ларс - терапеутски пас
10 мин.	Ларс показује низ трикова: седи - шапа - размак - стај - десно - лево - круг - осам - кућа. Ученици уче и памте своје задатке за рад са Ларсом: седи - устани, шапа - маши, размак - седи, десно - увијање удесно, лево – увијање улево, околу - скок, осмица - цртање осмице у ваздуху затвореним рукама, кућа - плетенина руке изнад главе и прекрсти их на прсима. Вежбе се раде заједно са Ларсом.	1,3	- мерење резултата - урађени задаци
25 мин.	Обукао сам Ларсин капут и ставио белешке са текстом у џепове. Сваки ученик извлачи један листић, а затим наизменично чита и ради вежбе са Ларсом -Ја сам пас Ларс, раса златног ретривера. Имам 30 килограма. Хоћеш да измериш колико сам висок? (Ученик узима метар и мери Ларсову висину). -Још од малена волим да спавам, једем, играм се и шетам. Питате се какав сам био као дете? (Гледамо слике Ларса када је био штене). -Моји пријатељи су три мачића: бели Џек,	1,2,3	одећа за Ларса задаци на папирићима четка за чешљање слике паса и мачака чинија са посланицама за пса пластелин, кесе пасош пса простирка за пса метар мерење исхода: самостално урађени задаци

шарена Џеси и црна Меги. Да ти их покажем на слици?
(Гледамо слике три мачића са којима Ларс живи - прилог).

-Водич ме свакодневно одржава уредним: чиста сам и очешљана. Хоћеш да ме почешљаш? (Ученик добија четку, а Ларса се чешља.)- Научио сам да слушам команде: седи, дај шапу, размак. Да ли желите да пробате сами, како да урадим? (Водич показује ученику како да Ларсу даје упутства и посланице, а затим ученик сам покушава).

-Могу и да скрену десно, лево и заобиђу вас. Да ти покажем? (Водич показује ученику како да Ларсу да упутства и посланицу, а затим ученик сам проба).

-Ако будеш довољно храбар, показаћу ти како ходам између ногу. Смеш ли? (Водич показује ученику како да Ларсу да упутства и посланице, а затим ученик сам покушава).

-Ја сам терапијски пас друштва Хелпинг Поинтс. Да ли желите да знате шта то значи? (Водич објашњава шта је терапеутски пас и представља друштво Helping Points)

-Већ сам рекао да јако волим да једем. Хоћеш ли ми дати посланицу? (Ученици добијају кутије са посланицама. Свако одлучује како ће Ларсу дати посланицу – из руке, у чинији, у дидактичкој играчки.)

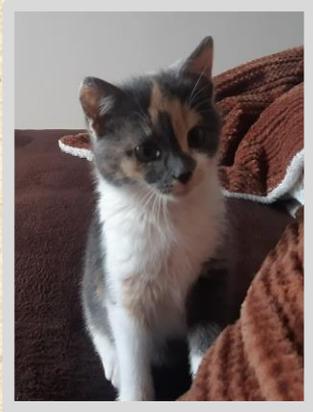
-Волим да шетам кроз тунеле. Да ли сте за њихово прављење? (Два ученика се држе за руке да формирају тунел кроз који Ларс пролази. Стају у ред и ногама праве тунел за Ларса.)

-Савестан власник покупи измет иза свог пса. Да ли знате како се то правилно ради и у који отпад се одлаже? (Ученик добија кесу и узима измет од пластелина који се налази на поду. Хајде да разговарамо о томе где да правилно одложимо измет.)

-И мој водич свакодневно брине о мојим зубима. Хоћеш ли ми их опрати данас? (Ученик добија Ларсову четкицу и пасту и пере Ларсове зубе.)

	<p>-Да ли сте икада видели пасош пса? Можете ли ми рећи шта пише у њему? (Хајде да заједно погледамо Ларсов пасош и шта је у њему.)</p> <p>-Замолите мог водича Тању да вам покаже како да научите пса да сам припреми кревет за лежање. (Ученик крије посланице у Ларсову простирку за лежање и даје Ларсу команду „спреми се“ и „простор“.)</p>		
5 мин.	Ученици се постројавају и поздрављају Ларса један по један, ако желе да га мазе.	1	

	1. Ја сам пас Ларс, златни ретривер. Имам 30 килограма. Хоћеш да измериш колико сам висок?		2. Од малена волим да спавам, једем, играм се и шетам. Питате се какав сам био као дете?
	3. Моји пријатељи су три мачића: бели Џек, шарена Џеси и црна Меги. Да ти их покажем на слици?		4. Водич ме свакодневно одржава уредним: чиста сам и очешљана. Хоћеш да ме почешљаш?
	5. Научио сам да слушам команде: седи, дај шапу, размак. Да ли желите да пробате сами?		6. Такође се могу окретати десно и лево и ићи околу. Да ти покажем?
	7. Ако будеш довољно храбар, показаћу ти како ходам између ногу. Је ли се усуђујеш?		8. Ја сам терапеутски пас друштва Helping Points. Да ли желите да знате шта то значи?
	9. Већ сам рекао да јако волим да једем. Хоћеш ли ми дати посланицу?		10. Волим да шетам кроз тунеле. Да ли сте за њихово прављење?
	11. Савестан власник купи какицу иза свог пса. Да ли знате како се то правилно ради и у који отпад се одлаже?		12. Мој водич се такође брине о мојим зубима сваки дан. Хоћеш ли ми их опрати данас?
	13. Да ли сте икада видели пасош пса? Можете ли ми рећи шта пише у њему?		14. Замолите мог водича Тању да вам покаже како да научите свог пса да припреми свој кревет за лежање.

група:	8. и 9. разред		
реализатор:	Татјана Стргар Кодрич и Ања Пристовник		
сеанса	1. (6.12.2023.)		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тимски рад, подстицање сарадње, чекање на ред – друштвена корист 2. Вежбе грубе моторике – физичка корист 3. Повећање мотивације за читање, праћење упутстава – когнитивна корист 		
време	активности, животиње	кључни циљ	мерење исхода /коментари/опрема
5 мин.	Ученици седе у полукругу. Са Ларсом поздрављамо ученике и понављамо како правилно прићи псу, Ларс прави круг да упозна простор и присутне. Ако желе, ученици могу да га мазе.	1	Ларс - терапеутски пас
5 мин.	<p>Научимо ученике реченицу, уз коју више пута изводимо заједничке вежбе са Ларсом.</p> <p>ДЕДА МЕДА ПЕЋЕ КОЛАЧИЋЕ СА ДВАФИЋИМА НА СЕВЕРНОМ ПОЛУ И ПРИПРЕМА ПОКЛОНЕ ЗА ДОБРУ ДЕЦУ.</p> <p>Ларс: седи - скочи на руку - размак - око водича - осмица између ногу - кућа.</p> <p>Ученици: покажу стомак – подигну руке и машу – чучну – окрећу се – обема рукама праве осмице у ваздуху – прекрсти руке на раменима</p>	1,2	Ларс - терапеутски пас мерење исхода: урађени задаци
15 мин.	<p>Ларс у капуту доноси ученицима штипаљке (црвене, наранџасте, плаве и зелене). Сваки ученик из капута узима по једну штипаљку, а према њеној боји ученици се деле у четири групе.</p> <p>– Ученицима дајемо кутије са словима од којих треба да саставе речи (по једну за сваку групу): ЛИСИЦА, СРНА, МЕДВЕД, МАЧКА.</p> <p>– Затим наставник ставља папире са загонеткама у џепове Ларсовог мантила, свака група из џепа узима папир са сликом животиње (чије су име измислили у претходној активности) и загонетку.</p> <p>Ученици читају слагалицу, решавају је, затим траже привезак са одговарајућом сликом, а привезак окаче на дрвену јелку.</p>	1,3	шарене штипаљке, кутије са словима, привесци са сликама, капут за псе са шест џепова, слагалице, привесци са сликама, дрвена јелка мерење исхода: прочитана и решена загонетка

15 мин.	<p>На столици је Ларсов огртач са црвеним и зеленим џепом. Сваки садржи неколико привезака са божићним и новогодишњим честиткама. За сваког ученика, Ларс бира боју џепа из којег ће узети картицу показујући шапом на руку водича у којој се налазе штипаљке у боји. Сваки ученик наглас чита честитку својим друговима из разреда, а привезак окачи на јелку.</p> <p>Испред Ларса су поклопци на које су залепљена различита срца. Испод јелке су поклони на које су такође лепљена различита срца. Ларс шапом показује на поклопац, а ученици из одређене групе истим срцем траже поклоне. Када свака група има свој дар, отварају га и читају шта пише на срцима у њима: ВРЕМЕ, ПОМОЋ, ЉУБАЗНОСТ, ЗАГРЉАЈ, ОСМЕХ. Говоримо о томе да су то поклони који нас ништа не коштају и које свако од нас може дати. И не само на празнике, већ сваки дан.</p>	1,2	<p>јастук, разнобојне штипаљке, привесци са сликама, привесци са честиткама, капут са два џепа, поклопци са налепницама од срца, поклони са срцима</p> <p>мерење исхода: очитавање картице</p>
5 мин.	<p>Сваки ученик добија кутију са две посланице за Ларса. Ученици отварају кутију, узимају једну посланицу и затварају кутију. Водич прави круг са дидактичком играчком за пса у који ученици крију посланицу. Поновимо вежбу још једном. Један од ученика ставља дидактичку играчку испред Ларса и каже му „НАСТАВИ“. Ларс тражи и једе посланицу. На крају се ученици постројавају, помажу Ларсу и поздрављају га.</p>	1,3	<p>дидактичка игра за псе, кутије са посланицама</p>

VSAK SE GA
RAZVESELI, KADAR
GA DOBI.
PONAVADI V
NABIRALNIKU
POŠTAR GA PUSTI.

PRINAŠA NAM
POŠILJKE, PISMA IN
REVIJE.
PES NANJ LAJA,
KO K NABIRALNIKU
ZAVIJE.

ZUNAJ NA MRAZI STOJI
IN SE NAM SKOZI OKNO
VESELO SMEJI.
KO SONCE POSIJE,
SE OD NAS POSLOVI
IN SE STOPI.

RJAVA PLOŠČICA VABLJIVA,
V SEBI KAKŠEN LEŠNIK
SKRIVA.
MAMICI PRAV NIČ NI VSEČ,
ČE POJEŠ JE TI PREVEČ.

IGLICE IMA IN
ZELENA JE VSO
ZIMO,
V DECEMBRU JO
Z OBESKI IN
LUČKAMI
KRASIMO.

SLIŠI SE ČUDNO
A VNDARJE **RES.**
DA VOZI VOZILO
PO TLEH BREZ KOLES,
KO SE POZENE
NA POT Z VRHA BREGA,
PA MU POTREBNA
NI NITI VPREG,)

SKRIVNOSTNI RDECI
PREVOZNIK IMA
CUDEZNO MOC,
DA DO VSEH
NAROCNIKOV PRISPE
ISTO NOC.

Naj bo nova leto prezeto z
upanjem, zdravjem, osebno
in družinsko srečo, pravilnimi
odločitvami ter pogumnimi
dejanji.

Novo leto je nov list,
V knjigi časa bel in čist.
Nanj vam pisem svoje
želje, mir, ljubezen in
veselje.

Na' bo znanu leto,
ki prihaja, vseskozi naj
zdravja obilo oddaja.

Prinese uspehov naj
zvrhano vrečo, skupaj z
ljubeznijo uscvari naj srečo.

Veliko sreče in lepih sanj, naj
vam prinese božični dan.

Novo leto pa naj zazivi
radostno in brez skrbi.

Naj se vam uresničijo vse
želje, vsa pričakovanja
in vse sanje, tudi tiste,
ki ste jih postavili
visoko nad oblake.

Konec leta spet je čas,
da povemo si naglas,
vse, kar v srcu želimo,
zdaj ko staro slo je mimo.

Spet je zima, pet je mrz,
spet je tu božični čas.

Naj odnese ti skrbi
v novem letu pa zdravja in
sreče podari.

Leto, ki pride, ko zdajšnje
odide, naj vam pred vrata
pripelje ljubezen in zdravje, na
vozicek pa vrže se vrečo,
napolnjeno s srečo.

Novo leto naj prinese vam
darila, ki življenje bodo
vam obogatila: ljubezen,
srečo, zdravje, blagostanje
in uresničene vse
vase sanje.

Čudeži obstajajo!
Le verjeti je treba vanje.
Naj ho v božičnem času in v
novem letu polno čudežev
za vse.

Ko zunaj po snegu zadisi,
pesem slisi se iz mest in vasi.
Dian naj poboža ljudi sveca,
naj iskren ho božič,
poln upanja.

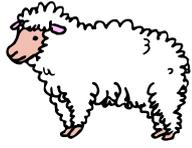
V pričakovanju novega leta
se iskrijo želje, ki o sreči
govorijo.

Naj se uresničijo jih čim več,
da ne bo težav nič več.

група:	I разред		
реализатор:	Љубица Јаношевић		
сеанса	1.		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стицање знања о домаћим животињама, препознавање, показивање и/или именовање на сликовном материјалу, моделима – когнитивна корист 2. Вежбе fine моторике – физичка корист 3. Подстицање позитивних облика понашања – бихејвиорална корист 		
време	активности, животиње	кључни циљ	мерење исхода /коментари/опрема
10 мин.	<p>Слушамо песме о животињама (дечје песме на које плешемо у кругу, плескамо рукама, лупкамо ногама о под).</p> <p>Како вам се допала ова песма, питамо ученике?</p> <p>Поново свирамо песму, правимо паузу како би ученици на интерактивној табли могли да покажу или именују животиње. Учим ученике да ове животиње зову - домаће животиње, овим најављујемо наставну јединицу и записујемо наслов на табли</p>	1,3	<p>Интерактивна табла</p> <p>мерење исхода: животиње именоване или приказане</p>
25 мин.	<p>На интерактивној табли је приказ домаћих животиња и њихових младунаца</p> <p>„Данас ћемо причати о животињама о којима се људи брину, зато се зову домаће животиње.</p> <p>Питамо ученике да ли знају зашто су ове животиње важне за људе (делимо слике и подстичемо их да наведу користи које људи имају од њих). Неколико ученика помаже да се поделе слике животиња (ученици могу да изаберу своје слике) које показују где живе, шта једу, како изгледају младунци и шта добијају, а ми смо поставили неколико слика на таблу.</p> <p>Препознајемо, показујемо и/или именујемо животиње (самостално или уз подршку наставника).</p> <p>Шта животиње једу? (трава, сено, кукуруз, месо...)</p> <p>Које животиње имају четири ноге? Који имају рогае? Које имају дуге, а које кратке репове? Које животиње имају</p>	1,3	<p>Интерактивна табла, слике животиња, аудио сликовнице, бојице, наставни листови</p> <p>мерење исхода: одговори ученика</p>

	<p>кљунове? Како људи брину о домаћим животињама? Која станове које људи праве за животиње? Како се зове настамба за краве и коње? (штала или штала) Како се зове настамба за свиње? (свињак)</p> <p>Како се зову животиње са перјем? (Перад). Како се зове живинарница? (перадњак/кокошињац.)</p> <p>Како се зову младе животиње одређених животиња?</p> <p>Лепимо налепнице младунаца поред одговарајуће животиње.</p> <p>Како се гласају? Уз књигу Звучи – ученици сами бирају одређена поља и чује се звук гласова животиња. Пустимо им "Песму о звуцима - како каже..."</p> <p>Имитирамо звукове животиња, са великим бројем понављања.</p> <p>Два ученика добијају наставни лист (са именима домаћих животиња, како изгледају, шта једу, где живе, какве користи од њих имамо и како се зову њихови млади) који лепе у свеску и боје. Ученици добијају слику животиње за бојење за домаћи задатак.</p>		
10 мин.	<p>У завршном делу часа израђујемо домаће животиње од картонских ролни или фарбамо сликовни материјал (припремљене моделе које заједно фарбамо, лепимо и украшавамо разним материјалима). Све активности се одвијају уз подршку наставника.</p>	1,2,3	<p>Картонске ролне, животињски модели, вата, бојице, лепак, перле, маказе, папир у боји.</p> <p>Мерење исхода: ликовни радови</p>

	КРАВА	ОВЦА	КОЊ	СВИЊА	ПАС	МАЧКА
ИЗГЛЕД	Има четири ноге. Покривен је длаком. На ногама има копита.	Има четири ноге. Покривен је руном. Неки имају рогови. На ногама има копита.	Снажна животиња, дуге, густе гриве, покривене длаком. На ногама има копита.	Има оштру длаку, дугу њушку и дуге уши. На ногама има копита.	Постоје различити пси по изгледу и величини. На ногама су шапе.	Прекривен а је косом, види у мраку и има канџе на ногама.
НАЧИН ИСХРАНЕ	Храни се свежеом и сувом травом. То је биљождер	Храни се свежеом и сувом травом, као и мекињама	Храни се сеном и житом. То је биљождер.	Осим биљне хране, он једе и друге врсте хране. Он је сваштојед	Једе храну коју му дају људи. Он је месождер	Једе млеко, хвата мишеве. Он је месождер.
ГДЕ ЖИВИ	Живи у шталама.	Живи у шталама и торовима.	Живи у штали.	Живи у штали (свиња).	То је кућни љубимац и живи у кућама или кућама.	То је кућни љубимац и живи у кућама или кућама.
КОРИСТ	Млеко, месо, младунче.	Млеко, месо, младунче, вуна.	Преношење терета, јахање, трке, месо, младунче.	Месо, маст, пршута, кожа, коса.	Чувар куће.	Он лови мишеве.
ЖЕНКА МУЖЈАК МЛАДУНЧЕ	Крава, вол, бик, теле	Овца, ован, јагње	Кобила, коњ, ждребе	Свиња, вепар, прасе	Куја, пас, штене	Мачка, мачка, маче

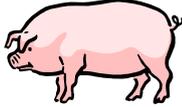
Бела јој је вуна. На слици је:

_____

На пашњаку он пасе. На слици је:

_____

У блату се ваља и свашта воли да једе.

На слици је:

_____

Домаћин упозорава да непозвани иду. Он је верни чувар куће. Његова најчешћа храна су кости. На слици је _____.

Позната је као ловац, брише лице шапама, преде невидљиве нити, бочна страна пећи се често загрева.

На слици је _____.

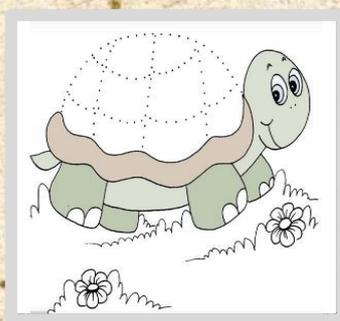
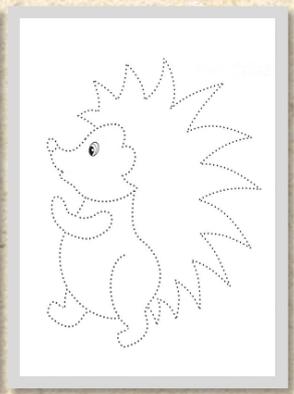
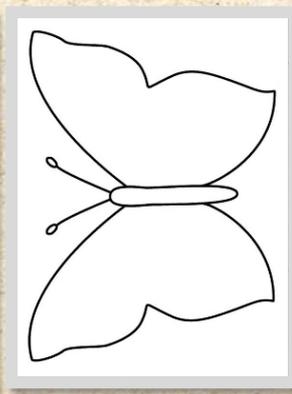
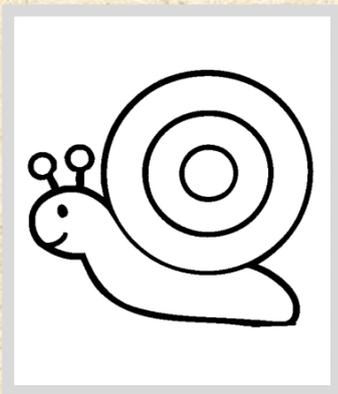
група:	I разред		
реализатор:	Љубица Јаношевић		
сеанса	1.		
кључни циљеви	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вежбе fine моторике и визуелно-моторичке координације – физичка корист 2. Увежбавање знања о животињама, њихово препознавање, показивање и/или именовање на сликовном материјалу и моделима – когнитивна корист 3. Тимски рад, подстицање сарадње, чекање на ред – друштвена корист 		
време	активности, животиња(е)	кључни циљ	мерење исхода /коментари/опрема
10 мин.	Слушамо песме о животињама и пратимо их на интерактивној табли. Ученици показују или именују животиње. На столовима се припрема материјал за рад. Показујемо и именујемо шта је нацртано / направљено (модели) на сликама, које животиње препознајемо и који материјал ћемо користити за рад (пластелин, подлога).	2,3	интерактивна табла, слике - модели животиња, пластелин, подлога мерење исхода: животиње именоване или приказане
30 мин.	Гледамо слике животиња које смо средли на претходним часовима. Упознавање ученика са процесом израде (моделовање, рад са пластелином). Ученици израђују животиње, самостално или у пару, уз подршку наставника, посматрајући животињске моделе направљене на сликама. Ученици самостално бирају боје од којих ће правити моделе. Говорећи о животињама које праве. Уз помоћ књиге Звуци ученици слушају гласове појединих животиња кликом на поједина поља. Песма о звуцима "Како каже..." Имитација животињских гласова.	1,3	Слике – модели животиња, пластелин, сликовни материјал, наставни листови, папир у боји, аудио сликовница. мерење исхода: животињски модели од пластелина

10 мин.

Ученици представљају своје радове.
Боје наставне листове са животињама,
украшавају их и лепе у свеске.
Сређивање учионице

1,2,3

картонске ролне,
животињски
моделни, вата, бојице,
лепак, перле, маказе,
папир у боји.
мерење исхода: ликовни
радови ученика

10. LITERATURA

1. Animal integration in the Education guidelines. Elista Education Centre, Ireland. Bush, A. i Zarosa M.,2017.
2. Čitam, čitaš, čita ... ili kako unaprijediti vještine čitanja kod učenika, Vukovarsko-srijemski učitelj br. 14, 17-30, Milanović, M.P, Varnica D. i Žeravica B. 2017.
3. *Behaviour of Children with Learning Disabilities Interacting with a Therapy Dog* Jennifer A. Limond, John W.S. Bradshaw and Magnus K.F. Cormack, 2015.
4. *Cannine-assisted Therapy and the Improvement of Physical Characteristics in Disabled Children: A Pilot Study*, Ugne Nadzinskaite, Lithuanian University of Health Sciences, Julija Mazeiskaite, Mindaugas Paleckaitis, Rolandas Stankevicius, Lithuanian University of Health Sciences ,2019
5. *Developments in the Transition From Animal Use to Simulation- Based Biomedical Education* Pawlowski, John B. MD, PhD, Feinstein, David M.MD; Gala, Shalin G.BA, *Simulation in Healthcare: The Journal of the Society for Simulation in Healthcare*, 2018.
6. *Development in the Transition From Animal Use to Simulation-Based Biomedical Education* John B. Pawlowski et al. *Simul Healthc.* 2018.
7. *Effect of Dog-Assisted Therapy on Psychomotor Development of Children with Intellectual Disability* Angelina Wolan-Nieroda, Jadwiga Dudziak, Mariusz Družbicki, Bogumila Priak and Agnieszka Guzik, *Children (Bazel)* 2021.
8. *The Impact of Service Dogs on Children, Youth and their Families: A systematic Review* Sally Lindsay PHD, Kovitha Thiyagarajah MPH, *Disability and Health Journal*, 2021
9. *The Effect of Animal-assisted Therapy of children with Disabilities*, Alison E. Ries, Saint Catherine's University, 2013